

A Magyar és Székely Asszonyok Törvényé-ről

Írta: Reichenhallerné Petheő Irén.

Áhítattal kell, hogy forgassuk ennek a régi könyvnek megsárgult lapjait. Zaklatott, háborús idők alatt, bizonytalan életviszonyok között csodás tisztasággal kialakult, ki-kristályosodott világnézet tárul fel bennük, a régi magyar világnak önmagában egyensúlyozott, nemes lelke.

Az a lélek, mely céljait még egyenes utón, bizton elérhetni vélte, ha nem ezen, úgy a másvilágon, — az a lélek, mely a legnagyobb kérdéseket, minden kérdést hiánytalanul megoldhatónak vélt. Az a lélek, mely a nemesi rendnek számtalan kiváltságait még semmiben sem érezte igaztalanoknak, melybe még csak az előrevetett árnyéka sem lopódzott be a kétségnek aziránt, hogy az akkori világrend helyes és hibátalan.

Mint hogyha nem huszonöt esztendő, hanem hosszú évszázadok választanák el ennek a munkának az 1800-ban való megjelenését Széchenyi István gróf első fellépésétől...

A könyv írója nagy-ajtai Cserei Farkas, az »apostoli királyi felségnek udvari tanácsbírója«; kiadója pedig ennek fia, ki a bevezetés szavai szerint »kedves kötelességének tartja, hogy atyja művét, melyet az »dicséretesen viselt hivatalának nemes foglalatosságai között írt, az Magyar Világ elé terjessze.« A könyv »haltenkői Haller Karolina Grófnőnek, néhai Méltóságos gróf és Hadvezér Gyulai Ferenc úr özvegyének« van ajánlva, kiváltképpen megtisztelő szavakkal.

Az író az ő anyagát, ahogy maga mondja, »e két nevezetű, de egy vérű nemes Nemzetnek törvényeiből, jogszokásaiból, végzésiből, bírák Ítéletiből és más törvény-tudók írásaiból vette. A törvények és jogszokások m a g y a r á z a - t a i azonban tőle magától valók, aminek ékes bizonyágai a mindnyájokban közös élet, világos logika és tiszta humánus érzés, mely utóbbat még a szerető gyöngédségnek valami csillogó zománca árasztja el mindannyiszor, a hányszor csak az asszonyról, mint a férfi gondjára, védelmére bízott gyöngébb félről beszél.

Mert általában gyöngébbnek tartja a nőt nemcsak testben, de elmében is, sőt »bűnre hajlandóbbnak«, ami éles ellentétben áll a mai, statisztikai adatokra alapított felfogással. Bűnre hajlandóbbnak véli nemcsak »hajlíthatóbb volta« folytán, de főként abból kifolyólag, hogy »az paradicsomi kertben is ő volt az, aki nemcsak először harapott

Ma tudjuk, hogy a nő bűnözési aránya nemcsak általában kisebb, mint a férfié, de hogy az ő bűnre való hajlandóságát az esetek túlnyomó részében magasabb rendű okok keltik fel, mint megcsalódottság, a szegénybejutástól való irtózás stb, míg a férfi bűnözését túlnyomólag a nyereszkesedési vágy, az itallal való visszaélés, a lelki durvaság okozza. Ez a különbség pedig minden elfogultság nélkül is annál inkább a nő javára írandó, mert ott, ahol a nő egyáltalán életküzdelmet folytat, az ő küzdelme súlyosabb, keservesebb, mint a férfié.

Bárha Cserei Farkas itt tévedett is, tévedése egészen jóhiszemű, hiszen senki nálánál nem hajlandóbb elismerni minden asszonyi kiválóságot, sőt nagy büszkeséggel felemlíteni azokat a történelmi vagy más intimebb családi vonatkozású eseteket, melyekből kiviláglik »az magyar asszonyok hazaszeretete, hősies bátorsága, szeplőtlen erénye, gazdálkodni tudása, s férje iránt más nemzetek asszonyaiénál nagyobb engedelmissége.«

Csupán egy kiválóságot nem ismer el az asszony egyéni kiválóságaként, a nagy uralkodónok kiválóságát. »Nem hasonlíthatjuk több, közönséges asszonyok állapotjához az Országlásra emeltetett Asszonyságok állapotját, — mondja — mert felvévén őket Isten az ő maga népének igazgatására, úgy látszik, kivette más asszonyok számából és azonnal férfi-szívet, erőt támasztott bennök.«

Cserei Farkasnál ez a felfogás nem talál részrehajló elfogultságból, hanem egyedül az ő sziklaszilárd vallási hitéből fakad. Éppúgy, mint annak a megindokolása, hogy asszonyok miért nem lehetnek törvényhozók. Erre a kérdésre ugyanis ekként felel: mert elsőbben is ők szegték meg a törvényt, s mert a férfi is őmiattuk vettetett törvény alá.

Arni pedig magát a Cserei Farkas által összegyűjtött törvényanyagot illeti, az olyannyira nagy méltányosságról tesz tanúságot, hogy valóban nagy okuk volt büszkélkedni a régi magyar férfiakkal külső országokkal szemben az asszony megbecsülésével, az iránta való lovagiassággal.

Legelsőbben a nemesi tisztességből, szabadságból ugyanaz a rész jut a nemesnek született asszonyszemélynek, mint a nemes férfinak. A nemes asszony a hajadon dija, vagyis azon összeg, melyet bizonyos sérelmekért néki fizetni köteles a sértő, teljesen ugyanaz, mint a nemes férfinaknál.

Amely nem-nemes asszonynak pedig »valamely különös testi és elméleti jóságos cselekedetei vannak, az ilyen dicséretben talált asszonyt a király nemességgel felékesítheti, birtokkal megajándékozhatja, sőt fiu-ággá is teheti azt.

A nemes asszony férjétől nász-ruhát (móringot) kap, mely a férj birtokán biztosított. Ha a férj eladná birtokát, úgy a vevő az asszony nászruháját abból néki megfizetni tartozik, sőt még a fiskus is, abban az esetben, ha a birtok a férjtől annak bűnbeesése miatt elvétetnék. A nemes asszony meghalt fia helyett királyi kegyellemmel fogadhat magának fiút jószágába.

Ugyanígy tótora is lehet úgy atyafiainak, mint özvegye esetén saját gyermekeinek.

Az asszony elválhat férjétől, hogyha az őt házasságtöréssel megbántotta.

Olyan férj, kire a házasságtörés szintén rábizonyítható, ugyanily vétekért nem tehet panaszt a felesége ellen.

Ha valamely férj elhagyja az ő hites feleségét, ugyanúgy pénzbírságra, sőt elfogatásra is ítéltető, mint az olyan asszony, ki a férjét hagyta el.

Az özvegyasszony, aki »jámborul özvegykedik«, vagyis megholt férje nevét tisztességgel viseli, holtáig bennmarad férje birtokában. Ha pedig új házasságra lép, jegy-ruháját s volt férje ingó javaiból illendő részt, sőt ha valamiben kereső fél volt az asszony, abból is a maga részét magával viszi. Lakodalmát pedig azok, kik a jószágban maradnak, tartoznak kitartani.

Ha az özvegy férje után gyermektelenül marad, s ha a férjétől rámaradt vagyon oly nagy, hogy annak jövedelme sokkalta több, mint amennyit az ő illendő megélhetése kíván, úgy néki törvényes utón méltányos birtokrész átadandó míg a többi a férje atyafiságának jut.

A házasfelek közül szabadságában áll kinek-kinek a maga keresményét megtartani.

Az asszony külön jószágára azok, kiknek a férj adós kezüket nem tehetik még akkor sem, ha a férfi jószága' feleségével együtt élte volna el. A férj nevének eltartással tartozik; az asszony pedig kárpótlással nem tartozható azért, ami neki törvényesen járt.

A jószágos, nemes asszonyok oly dolgokban, melyei az úri széken szoktak ítéltetni, bíraskodhatnak a magul jószágukon.

Testamentumi tanúk is lehetnek az asszonyok »jón irányult rendelkezéseknél.«

Prókátorai lehetnek továbbá a törvény előtt önmaguknak, szüleiknek, gyermekeiknek. Sőt külső országban éli s ott a haza vagy a fejedelem ellen való dolgokba elegyedtet fia ügyében is, annak anyja Erdélyországban törvény el mehet, ott fiát védelmezheti.

Olyan asszony, ki külön jószággal bír, kezességet is vállalhat.

Leányok apjuk után (Magyarországon) a »leánynegyed«-et öröklik, vagyis a vagyon egy negyed részét, melyen számukhoz képest egyenlően osztoznak. Ezenfelül illő kiházásitást kapnak, s ha férjhez nem adattak, holtig való ellátás az apjuk birtokán.

Fegyverrel vagy deáki tudománnyal szerzett jószágból azonban leány nem jussolhat.

A leányok szülőik akarata szerint mennek férjhez, ha, landóságuk ellenére azonban nem kényszeríthetők.

A menyasszony a szokásos megbírságotlás nélkül felbonthat eljegyzést akkor, ha a vőlegény magát nemesnek hazudta, ha titkolt nyavalyában szenved, ha közönséges bűntettben találtatott, ha hosszabb s bizonytalan időre külső országba ment, — vagy ha mátkája iránt durván viselkedett.

Végül, aki hajadon ellen erőszakot követ el, halált bűnhődik.

Ezen férfinak és nőnek majdnem egyenlő mértékkel mérő törvények mellett vannak olyanok is, melyek az asszonynak látszanak kedvezni. Így az apa tartozik megházásodott fiával osztozkodni az anya nem. Ami azon alapszik azonban, hogy a gyermek az apa hatalma alatt lévén, ezen hatalom alul felszabadulhat, — míg az anyának nincs hatalma gyermeke fölött, tehát nem lehet köteles őt ez alól felszabadítani.

Hasonlóan az asszonynak úgy testi erőre, mint belátásra a férfinál csekélyebbnek értékelésére vezethető vissza

az is, hogy némely közönséges vétekért őt enyhébben büntetik, mint a férfit, őt sem akasztásra, sem kerékbetörésre nem ítélték.

Viszont ha a házasságtörő asszonyt férje megölné, esetleg a bűntársával együtt, a férj ezért nem büntethető, — és házasságtörésért a törvény előtt is csak a férj keresheti halálra feleségét s az őtet nem, ami az ősi felfogás szerint teljesen indokolt. Hiszen a leszármazás tisztasága itt mindennél fontosabb és az asszony vétké ezt teszi kétségesé.

Hogy a férj feleségének egyéb hibáit »büntetéssel is orvosolhatja, bárha csak kíméletesen, úgy bánván vele, mint saját testével, szabad-e ezen csodálkozunk, amikor például mindmáig nem büntethető nálunk az olyan apa, ki gyermekét megfenyítve, néki nyolc napnál hamarabb gyógyuló testi sértezt okozott.

Cserei Farkas művéből még számtalan érdekes törvényt lehetne idézni, az általános benyomás pedig, amelyet kelt, igen magasrendűnek mutatja őseink ethikai világát.

Hogy valláserkölcsei és rendi alapon is milyen elfogulatlan tudott lenni ez a nagy törvényismerő, mutatja, hogy nála nem ritkán olyan sorokra akadunk, melyek beillenének modern feminista érvelésnek is.

»Nincs mivel dicsekedjék az ember asszony nélkül; ahol asszony nincs, fiú sincsen.

Ha az asszonyok rendszerint katonáskodással nem szokták az Hazáért verőket ontani, órájuk sokkal nagyobb terhek unalmát mérte a természet azzal, hogy ők szülnek és nevelnek hős fiákat ellenségeink tartóztatására s olyanokat, akikből a népnek emberséges, jó byrói válhatnak.«

Hogy Cserei Farkas mégsem volt feminista, csak egy mondása bizonyítja megdönthetetlenül, az az intelme, hogy: Rut az asszonyi állatnak szólni az gyülekezetben...